

# L'EDICIÓ CATALANA DEL NOU TESTAMENT,

PEL DR. PERE GINEBRA, PREV., DE FOMENT DE PIETAT CATALANA

Publicada la segona edició catalana del Sant Evangeli, i en premsa ja la traducció del Nou Testament, creiem avinent el donar, en aquesta Revista, una breu ressenya del caràcter d'aquestes versions i dels principis crítics que les han informades.

Una versió catalana dels Sants Evangelis que, sens ostentar l'"aparatos bagatge" d'una edició crítica, estés al corrent dels postulats de la ciència, era de molt temps esperada; i un cop satisfeta en lo possible aquesta legítima necessitat, se'ns ha demanat la publicació de tot el Nou Testament. Atesa la importància de l'Obra que havem empresa, i la seva extraordinària acceptació, exposarem quin és el criteri que ha inspirat la revisió i anotació del llibre *El Sant Evangeli i Fets dels Apòstols* ja publicat i quines són les regles de crítica, generals o particulars, que majorment han informat la versió de tot el Nou Testament que està imprimint-se.

En principi, nosaltres hem cregut sempre que una traducció perfecta dels Llibres Sants és cosa quelcom difícil i delicada. Aquests Llibres, essent paraula de Déu, "escrits per inspiració de l'Esperit Sant", haurien de llegir-se, en lo possible, en la mateixa llengua en què foren escrits i d'ésser entesos amb clara percepció del seu sentit. Si per posar-los en mans del poble és indispensable una traducció, creiem que aquesta ha de saber interpretar fidelment el sentit de l'original, i reproduir íntegrament tots els seus matisos. Ha d'ésser una traducció aciençada i unguida d'una sentida pietat. No poden comparar-se, de cap manera, els Llibres Sants amb els clàssics i profans.

Mes, perquè la versió reuneixi tan belles condicions, el traductor ha de conèixer el *sentit* del text no sols el gramatical, sinó el real, especialment *psicològic*; i a més a més, ha d'atenir-se estrictament a les normes prefixades per l'Església. Altrament, com sigui que les nostres versions del Sant Evangeli i del Nou Testament són fetes directament de la *Vulgata llatina*, direm també els motius pels quals havem preferit el text llatí al text grec; és a dir, parlarem del seu valor *jurídic* en quant és el Còdex oficial de l'Església i del seu valor *crític*, o de conformitat al text original.

*El sentit del text.* — Podríem indicar aquí les condicions que ha de re-

unir tota traducció acurada, segons els principis de la ciència; per a procedir immediatament a la indicació de les particularitats de la versió dels Llibres Sagrats. Mes la índole d'aquesta breu ressenya no ens permet sinó recordar d'entre els principis de crítica, els que tenen una major i més immediata aplicació a la versió dels Llibres Sants. Parlarem, doncs, breument del sentit del text, gramatical i real, i de l'estil que, atenent al de l'autor, correspon naturalment a la versió.

*El sentit gramatical.* — En tota versió, per a ésser acurada, no basta a un traductor el tenir un coneixement escolàstic, superficial, de la llengua que s'ha de traduir, sinó que li és indispensable un domini més o menys perfet. Un bon traductor no en té prou de conèixer el sentit usual d'una paraula, com tampoc li basta saber distingir els diferents sentits gramaticals que entren en una frase; sinó que ha d'entendre bé la sintaxi de la llengua que s'ha de traduir. La versió verbal de les paraules en el mateix ordre en què estan col·locades no ens donaria pas, mantes vegades, un sentit propi, ni tan sols un sentit clar. Aquest principi de crítica té una immediata aplicació en varis passatges de la Vulgata.

Citem-ne un exemple: En Sant Lluç XXIII, 55, llegim: "Subsecutae autem mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea..." les quals paraules en la ment de l'autor no signifiquen que les dones qui seguiren a Josep, fossin vingudes amb ell de Galilea; sinó que, seguiren a *Josep* les dones qui eren vingudes amb *Jesús* des de Galilea.

Sens dubte, hi ha frases en la Vulgata que no tenen, en realitat, el sentit que semblen donar, sinó el sentit de l'original que servilment tradueixen. Sobre aquest punt, significats comentaristes i traductors han sofert lamentables equivocacions, donant al text interpretacions inexactes.

Per a la intel·ligència *lingüística* d'un text és indispensable el compenetrar-se bé del geni de la llengua. Hi ha maneres de dir pròpies d'un poble que són impròpies d'un altre. Per a expressar una idea concreta, recordar un principi devingut axioma, formular un proverbi, hi ha en cada poble certes frases, que podríem dir-ne *estereotipades*, les quals, per lo mateix que són ben pròpies i característiques d'aquell poble, no poden traduir-se amb facilitat, si no és mitjançant un proverbi o una frase literalment distints. Aquesta regla de crítica val sobretot en tractar-se de traduir a les nostres llengües les frases orientals dels hagiògrafs.

Així, per exemple, llegim: "Quan faràs un dinar o un sopar, no vulguis cridar tos amics..." (Lluç XIV, 12). Lo qual en la ment de l'autor no vol dir que en tot convit s'hagin d'excloure els amics, sinó que no s'han de convidar *únicament* els amics. A aquest ordre pertanyen les frases: *fills del segle*, *fills de la llum*, significant els *seguidors* del món i els de Jesús; *fili nuptiarum* que vol dir els *amics de l'espòs* i no els *fills de les bodes*, etc.

Per altra part, trobem en la Vulgata paraules que no corresponen a la lletra sinó al sentit de l'original, però que traduïdes directament del grec, tindrien en la nostra llengua una expressió més natural. Així la paraula llatina *paterfamilias* respon al terme grec *οικοδεσπότης* que, verbalment, no significa pare de famílies, sinó amo de la casa.

*El sentit real.* — Deixant de banda el sentit *típic*, que es troba sovint en la Bíblia, i fixant-nos només en el sentit *real*, diem que no arriba a ésser suficient la intel·ligència del sentit gramatical o lingüístic d'un text, sinó que és indispensable la intel·ligència real i objectiva. La versió perfecta no és aquella que tramet només el sentit gramatical d'un text, sinó la que sap reproduir el sentit real que volgué donar-li l'autor. És lo que alguns anomenen el sentit *psicològic*, el qual no és sinó un aspecte del sentit *real*.

Aquest sentit psicològic és més d'atendre que el gramatical, sobretot quan l'autor no té riquesa de lèxic per a expressar les seves idees. En aquest cas, un traductor no podrà mai expressar el sentit íntegre d'un text si no abarca bé tot el pensament de l'autor, si no sap a bastament quins són els sentiments que ell hauria volgut inculcar en l'ànim dels seus lectors. Hi ha modismes que, traduïts verbalment, no expressarien pas tota la idea de l'autor. Així, no basta saber l'etimologia d'una paraula, sinó que és necessari abarcar el sentit que ella té en aquell lloc determinat.

Per a atènyer el sentit psicològic d'un autor, encara no n'hi ha prou, a vegades, de saber quina era la seva formació o cultura filològica, sinó que convé conèixer el cúmul de circumstàncies que influïren en l'escriptura del seu llibre, i la impressió o estat d'ànim en què va escriure'l. Com més es coneixi la vida i cultura d'un autor, i l'ambient en el qual desplegarà la seva activitat, més bé es podran traduir les seves idees i conceptes.

Del mateix Èvangeli podríem citar-ne alguns exemples. La paraula *Jueus*, que etimològicament designa els descendents de Judà, en S. Joan sol significar l'element oficial de la nació teocràtica com hostil a Jesús. La paraula hebrea *Rabbo*, que etimològicament vol dir *Gran*, en el decurs del temps fou sinònima de *Senyor*, fins que, més tard, vingué a ésser un títol distintiu dels *Doctors de la Llei*. Sant Lluç li dóna constantment el sentit de *Mestre*.

*L'estil de l'autor.* — Cada autor té el seu estil, és a dir, la seva manera pròpia i especial de dir. Per lo qual el traductor ha d'espigolar bé quines subtils diversitats pren el significat general d'una expressió, a còpies de discernir la manera d'escriure pròpia d'un autor. L'atènyer bé aquest sentit peculiar és condició indispensable a la versió exacta del text (1).

(1) L. Fonck, en les seves explicacions sobre Metodologia, en les aules del Pontific Institut Bíblic de Roma; curs de 1914-1915. De les seves lliçons havem tretes algunes idees del present article. Vegi's la seva obra: *Il Metodo del lavoro scientifico*. Versione dal tedesco del Sac. U. Manucci. Roma, 1909. — Llegeixi's també: *Études de Critique et de Philologie du Nouveau Testament*, de E. Jacquier, París, 1920.

Tampoc seria possible el determinar amb precisió el sentit d'un text si no es coneixia bé el seu *gènere literari*. En les descripcions narratives no és lo mateix el contar un fet històric que una llegenda; proposar una paràbola que una alegoria. Als orientals els era plaent el manifestar les seves idees per mitjà de semblances, valent-se de paràboles i alegories, les quals eren proposades d'una manera tan vívida que la llur fórmula de narració no es distingia pas de la dels fets històrics.

*Les ciències auxiliars.* — Havem dit que les circumstàncies de lloc i temps en què viu un autor, l'ambient religiós, polític i social dins el qual es mou i exposa les seves idees, poden influir poderosament en la manera d'expressar-se. Essent així, és imprescindible al traductor el coneixement de les ciències auxiliars. Tractant-se dels Llibres Sants, l'Església recomana que per a la versió es tingui molt en compte la *naturalesa* d'aquests llibres; i que per a la llur anotació i comentaris ens valgüem de les *ciències auxiliars*, com són la Teologia, la Patrística, la Geografia i Arqueologia Bíbliques. I és ben llògica aquesta recomanació de l'Església docent; puix aquests llibres per la llur naturalesa es diferencien de tot altre llibre; són inspirats, foren escrits fa ja molts segles, de cap d'ells es conserva el manuscrit original; algunes de les seves descripcions tenen un aspecte local, suposen en els oients o lectors immediats uns coneixements històrics i geogràfics que nosaltres no posseïm, unes lleis i costums que nosaltres ignorem; la llengua en què estan escrits no és ja una llengua viva o no és la que es parla ara, o ni tan solament la que parlaven els clàssics d'aquell temps (1'); finalment, l'ambient en què ens trobem tampoc és aquell en el qual vivien els lectors immediats; l'ambient en què foren escrits aquests llibres. Això solament ja demostra que, demés dels coneixements filològics de les llengües originals i de les seves traduccions, es requereix el d'aquelles ciències auxiliars sense les quals difícilment podríem percebre bé el sentit genuí de l'autor, especialment en els llocs obscurs i difícils.

Per lo qual, avui no és pas possible prescindir del avenços de la crítica moderna, especialment ortodoxa; per tal d'evitar que "les interpretacions inexactes i els vells errors segueixin ocupant el seu lloc hereditari, a desgrat de la decisiva demostració contrària dels doctes".

Recordem sobre això la gran Encíclica *Providentissimus Deus*, del Papa Lleó XIII, donada a Roma el 18 de novembre de 1893; i el Motu Proprio de Sa Santetat Pius XI, *Bibliorum scientiam*, del mes d'abril de 1924. Tots els Pontífexs, especialment els d'aquests últims anys, han recomanat i quasi exigit una preparació científica especial per a poder tractar sobre aquesta classe d'estudis. Benet XV, en la seva carta al President del Pontifici Insti-

(1') Poden consultar-se sobre aquest punt les distintes gramàtiques que es són publicades sobre el grec del Nou Testament.

tut Bíblic, amb motiu de l'aniversari de l'Encíclica *Providentissimus Deus*, exposà prou clarament amb quina modernitat de ciències auxiliars s'ha de tractar, reivindicar i promoure l'estudi de l'Escriptura.

*L'estil en la versió.* — Es una regla de crítica, mai prou seguida, que en tota versió l'estil millor és el que més s'acomoda a l'estil de l'autor. Aquest principi és de tota importància en parlar dels Llibres Sants. A ésser possible, hauriem de traduir-los amb aquell mateix llenguatge amb què foren inspirats, per tal de reproduir tota la unció, sobrietat i senzillesa de l'original.

“L'estil erudit, diu L. Fonck, ha pres certa fama de dificultós i difícil”. Així, usar-lo en la versió d'un llibre inspirat en el qual es manifesta una extraordinària senzillesa en el llenguatge, no exempta de certa pobresa de lèxic, creiem que revelaria una pruïja infantil de manifestar dots d'escriptor.

De consegüent, pot dir-se que la millor traducció dels Llibres Sants és aquella que sap unir a una interpretació exacta del text, una espontània simplicitat, que s'adigui amb el geni de la llengua en la qual es tradueix. En altres paraules, lo que majorment es requereix és *proprietat de llenguatge i claredat d'exposició*. Aquests dos requisits exigeixen que, defugint tota recerca de lèxic i construcció, escollim discretament les paraules usuals, les més significatives i concretes (i a ésser possible les més elegants), fent-ne una justa distribució, acomodant-les gramaticalment a les frases i períodes. L'estil usual, segons el mateix autor, comporta perfectament la selecció de paraules ben sonants, evitant les ordinàries i trivials.

Heus aquí exposats breument els principis més generals, en els quals creiem que ha d'inspirar-se tota versió, especialment la dels Llibres Sants.

#### LA VERSIÓ S'ÉS FETA DE LA VULGATA

La versió catalana dels Sants Èvangels i la que està imprimint-se del Nou Testament ha estat feta directament de la Vulgata. Parlem, doncs, breument dels motius que ens han mogut a preferir la Vulgata als textos grecs o originals.

La Vulgata llatina de Sant Jeroni, edició clementina, és de fet la *versió oficial* de l'Església. Es també d'un valor crític excepcional, tal vegada superior al de qualsevol dels altres textos, llatins o grecs, en particular. I en dir això no parlem de les edicions crítiques del text grec que s'han publicat en aquests últims anys; ni deixem de reconèixer que alguns entusiastes del text de la Vulgata, s'han excedit tal vegada en les llurs apreciacions sobre el valor crític de la mateixa.

I. *La Vulgata llatina és el text adoptat per l'Església.* — En el Concili Tridentí (sess. IV), després d'haver declarat quins eren els llibres que

havien d'ésser tinguts com a sagrats i canònics, es decretà que la versió de la Vulgata fos tinguda com *autèntica* per a tota lectura i discussió pública.

Diu el decret: "Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse ecclesiae Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quae circumferuntur sacrorum librorum, quatenam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur, et quod nemo illam reiicere quovis praetextu audeat vel praesumat".

La Vulgata, doncs, fou entre els textos llatins que existien dels Llibres Sants, el declarat *autèntic*. No vol dir això que els altres quedessin *reprovats*, aquells singularment que, essent catòlics, poden ajudar a la intel·ligència del text de la Vulgata; vol dir només que, guardant silenci sobre el valor dels altres, aquest fou declarat *autèntic*. Lo que ara a nosaltres interessa és saber si aquesta *autenticitat* és simultàniament *crítica* i *jurídica*. Que el decret del Concili atorga a la Vulgata autenticitat *jurídica* ningú no hi ha qui pugui negar-ho. Ella és, manifestament, declarada fidedigna, fins a tal punt que en cap lectura i discussió pública pugui ésser refusada la seva força provativa. Es, doncs, per un decret solemne de l'Església docent, que la Vulgata té la prerrogativa o privilegi d'ésser declarada autèntica amb preferència a tota altra versió.

Mes, aquest decret li atorga també, i simultàniament, autenticitat *crítica*? Autenticitat *crítica*, tractant-se d'una versió, vol dir que està conforme amb l'original. És això, precisament, el que volgué declarar el Concili Tridentí? Heus aquí el punt culminant de la qüestió nostra.

Si els Pares i Teòlegs que assistiren al Concili, haguessin cregut que la Vulgata discrepava del text original, o bé que contenia molts errors, mai no li haurien atorgat públicament autoritat *jurídica*. Si declararen autèntic el text de la Vulgata amb *preferència* a tot altre, és que li reconeixien, almenys en general, aquestes dues qualitats: *conformitat amb l'original* i *immunitat d'error*.

Aquesta aprovació oficial, tan clara i solemne de l'Església, reunida en Concili Ecumènic universal, ha estat per a nosaltres un motiu més que suficient perquè la primera edició catalana que publicués l'Obra del Sant Evangeli, fos feta *directament* de la Vulgata. I no es digui pas que en això s'hagi seguit una norma anticientífica, sinó tot al contrari; puix gran i molt gran és el valor crític de la Vulgata, tal volta superior al de tot altre text en particular, grec o llatí. I en dir això ens referim especialment a l'edició clementina, baldament no sigui una reproducció ben exacta de la Vulgata jeronimiana, tal com sortí de les mans del Sant Doctor. Semblantment en fer menció d'algunes paraules de Sant Jeroni que fan referència al seu text,

entendem que aquestes paraules són dites més pròpiament dels Èvangelis que de tot el Nou Testament. I, per últim, que en parlar del valor crític de la Vulgata per damunt de tot altre còdex llatí, tenim en compte el nombre i la qualitat dels elements de l'antiga Itala que el Doctor Màxim pogué creure oportú retocar o deixar com estaven.

II. *El valor crític de la Vulgata.* — En intentar la traducció dels Llibres Sants, sigui del llatí sigui dels textos grecs, ens trobem sempre en la dificultat que es tracta de llibres que foren escrits ja fa molts segles, i que cap d'ells no és arribat fins a nosaltres tal com fou escrit o traduït, si no és per mitjà de varies recensions o transcripcions.

Concretant-nos al Nou Testament, direm que la Vulgata és la que millor representa, en general, el text primitiu (2). La Vulgata de Sant Jeroni representa l'esforç que féu el doctor Màxim de confrontar l'antiga llatina, o la *Itala*, amb els còdexs grecs més antics i més autoritzats. El mateix Sant Jeroni, referint-se als Èvangelis diu en la Carta dedicatòria *Ad Damasum*, que va fer la seva revisió segons els còdexs grecs més antics: "Codicum graecorum emendata conlatione sed veterum" (3).

Afirma aquí el doctor Màxim que féu la correcció dels textos llatins, de l'antiga llatina, amb els còdexs grecs, i que aquests eren *antics*. Diguem, doncs, quins foren els còdexs grecs i llatins dels quals es serví per a la confecció de la seva Vulgata, quin valor crític tenien. Els filòlegs qui han estudiat profundament aquesta qüestió donen com a cert que aquests còdexs grecs pertanyen almenys, al segle tercer; i que la Vulgata de Sant Jeroni concorda principalment amb la família del còdex *vaticà* (B) amb admirables coincidències amb el *sinàitic*; amb la particularitat que, quan s'aparta d'aquest còdex, la Vulgata és tota singular, representant (segons totes les probabilitats) uns còdexs *més antics* que tots *els coneguts* (4).

Lo qual posa en evidència la suma utilitat de la Vulgata per a la crítica del Nou Testament.

Quant a la recensió llatina que el Doctor Màxim volgué corregir i fins a quin punt l'esmenà, no hi ha dades ben suficients per a afirmar-ho amb tota certesa. Fa pocs anys, va prevaler l'opinió que Sant Jeroni havia adoptat la recensió que està continguda en el còdex brixianà (f); però més tard, notables

(2) El valor crític de la Vulgata és major per lo que es refereix al Nou que a l'Antic Testament.

(3) "Con tali parole protestava il S. Dottore d'esser passato sopra a tutti quei codici recenti della recensione antiochena, ch'erano allora i più comuni; significava d'essere andato direttamente a codici del III secolo almeno, a codici anteriori (almeno per il testo) ad ogni recensione, a codici quindi che più di tutti avevano probabilità di accostarsi agli autografi sacri e più puro riprodurne il primitivo tenore. L'esame diretto dei documenti e le conclusioni della moderna critica confermano pienamente le affermazioni della lettera a papa Damaso. (A. Vaccari, S. Girolamo, studi e schizzi: pàg. 59. Roma, 1921).

(4) Explicacions del P. Vaccari, S. J., Professor del P. I. B. de Roma.

filòlegs han conjecturat que era el còdex brixia el que exhibia quasi literalment el text de la Vulgata jeronimiana, encara que barrejat amb lliçons derivades de la versió gòtica; i que el text emprat per Sant Jeroni era, en realitat, mol afí al còdex veronense (b). Un i altre extrem d'aquesta suposició semblen confirmar-se per documents posteriors, especialment per un còdex bilingüe llatí-gòtic trobat a Egipte, el qual concorda extraordinàriament amb el còdex brixia i amb el còdex anconità de la Vulgata; per lo qual, avui, alguns crítics eminents s'inclinen a creure que el text d'aquesta versió es deriva de la del còdex veronense, que és un dels millors.

Fins a quin punt esmenà Sant Jeroni l'antiga versió llatina, ho diu ell mateix en la seva carta al Papa Sant Damas. A fi que les seves lliçons no discrepessin molt de la lliçó corrent, féu la seva revisió de manera que, corregint solament lo que semblava canviar el sentit, deixà lo restant que quedés com estava (5).

Amb lo qual la Vulgata llatina de Sant Jeroni té un *valor crític* superior a tota altra versió particular (6). Puix no solament té el de les millors recensions de l'antiga *Itala*, i el dels còdexs grecs més importants (que són els de la família del vaticà, sinó que té també el valor crític d'altres còdexs més antics, que avui ja no existeixen. No és, doncs, de meravellar que digui de la Vulgata el gran Papa Sixte V: "Tanta per se est Vulgatae editionis auctoritas, tamque excellens praestantia, ut *maiozem desiderare penitus inane videatur*". I en el Prefaci al lector, en l'edició Clementina, trobem: "Facile fieri posse credendum est, ut maiores nostri, qui ex Hebraeis, et Graecis Latina fecerunt, copiam *meliorem et emendatiorum* librorum habuerint, quam ii, qui post illorum aetatem ad nos pervenerunt" (7).

Heus aquí, doncs, el valor crític del text de la Vulgata, superior tal vegada al de tot altre text particular; i heus aquí també un dels motius pels quals l'hem adoptat en la nostra primera versió, amb preferència al text grec (8).

*La Vulgata cotejada amb els textos grecs.* — L'edició catalana del Sant Evangeli, així com la del Nou Testament, baldament siguin fetes directa-

(5) Tan verídica és aquesta afirmació que veiem, entre altres exemples, el d'una mateixa paraula grega ἀρχιερεὺς traduïda en Sant Mateu i Sant Lluc per "princeps sacerdotum", en Sant Marc quasi sempre per "summus sacerdos", i en Sant Joan per "pontifex", amb lo qual es dona a entendre que els evangelis foren traduïts, almenys, per tres autors diferents, i que se'n conservà la traducció.

(6) Almenys, en lo que és realment versió feta pel Doctor Màxim.

(7) Vegi's sobre aquest punt l'interessant fascicle núm. 2 del *Lateranum*, *De recognitione principiorum criticae textus novi Testamenti sec. Adolfum de Harnack*, publicat pel P. Miquel Hetzenauer, Consultor de la Comissió Bíblica.

(8) Recordi's lo que es diu en el Prefaci de la ed. Clem. "Quare non immerito Catholica Ecclesia sanctum Hieronymum... ita celebrat, ut iam difficile non sit illorum omnium damnare iudicium, qui vel tam eximii doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora, aut certe paria, praestare se posse confidunt".



ment de la Vulgata, havien d'ésser confrontades, i ho han estat, amb els textos grecs, dits originals.

El decret del Concili Tridentí referent a l'autenticitat de la Vulgata, no és un decret dogmàtic, sinó *disciplinar*. Davant el conflicte provocat per la multitud de versions existents, fetes en llengua llatina i popular, i davant la incertesa de molts homes d'estudi, sobre quin text s'havia de preferir com a fidedigne, fou quan el Concili decretà que el de la Vulgata era autèntic. Amb les quals paraules la força del decret podríem dir que és només *negativa* respecte de les altres edicions distintes de la Vulgata, a les quals es deixa la seva valor i disposició primitives, mentre que a aquesta se li confereix el privilegi de tenir virtut provativa.

Aquest privilegi, doncs, no consisteix en declarar-la *més conforme* al text original que tota altra edició *llavors existent*, o que podia existir; ni tampoc en declarar que està exempta d'errors en cada una de les seves frases, si no és en quant a la *substància*. Els mateixos Pares i Doctors que assistiren al Concili Tridentí reconegueren i confessaren que la Vulgata no responia del tot, exactament, al text original.

De lo qual es dedueix que la *immunitat d'error* que el Concili vindica per a la Vulgata es restringeix a les coses *de fe i costums*. Si altra cosa no, ho demostraria prou clarament el mateix fi que el Concili es proposava, que era el de posar terme als dubtes i discussions que arreu es suscitaven, amb motiu de les versions distintes del text sagrat; qüestions que versaven sobre coses de fe i costums.

Altrament, podríem dir que la Vulgata, per la seva gloriosa història, semblava merèixer aquesta aprovació oficial de l'Església; ja que, com diu el decret: "*longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est*". De manera que tenia a favor seu el fonament teològic de la infalibilitat de l'Església, la qual no pot aprovar cap error. Mes, per la mateixa raó que la infalibilitat de l'Església solament s'estén a les coses *de fe i costums*, fins aquí només arriba la *immunitat d'error* en la Vulgata.

Per lo demés, cal advertir aquí, que no són *objecte* del decret del Concili els textos originals grec i hebreu, ni les antigues versions orientals (que el decret no ateny ni, molt menys, refusa), com tampoc les traduccions en llengua vulgar, sinó que el decret es refereix, pròpiament, a les versions llatines.

Això que acabem de dir, justifica plenament el que, en les nostres traduccions, el text llatí de la Vulgata sigui confrontat amb els textos grecs segons les millors edicions crítiques.

“EL SANT EVANGELI” EDITAT PER FOMENT

La traducció catalana dels Sants Evangelis i Fets dels Apòstols editada per l'Obra del Sant Evangelí establerta a Foment de Pietat Catalana, és la que a l'any 1912 publicà el Dr. Marià Serra i Esturí. Si bé és veritat que no era aquesta l'única traducció catalana que existia d'aquests Llibres Sants, no obstant, era la única traducció que de tots aquests llibres s'havia fet en aquests últims anys, i reunia, al nostre entendre, les més excel·lents d'aquestes qualitats que acabem de ponderar. Era feta directament de la Vulgata, reproduïa fidelment el sentit de l'original, i unia a la propietat d'expressió una espontània simplicitat. La seva aparició havia estat saludada com un veritable esdeveniment pels homes més eminents d'aquell temps.

Un d'ells, el virtuós sacerdot i conegut classicista, Dr. Miquel Costa i Llobera, ressenyant aquesta traducció (9), li reconeixia especialment dues qualitats: fidelitat a l'original i fluïdesa de dicció. Els nostres lectors ens permetran que transcrivem les seves mateixes paraules, subratllant-ne algunes, pel valor que elles tenen. “Aquesta versió, diu ell, es presenta amb una senzillesa ben agradable i verament evangèlica. La traducció té el mèrit d'ésser *lo més literal possible*”.

I referent al llenguatge, diu: “Sense deixar d'ésser popular i ben assequible, és triat, digne i pur dins la gama del català corrent. La frase flueix suau i humil, com escau a tota efusió del bàlsam evangèlic. Entenem que el Rev. Serra i Esturí *ha sabut atènyer aquell punt d'equilibri entre el llenguatge literari i el vulgar que és tan difícil d'aconseguir com és indispensable en llibres d'aquesta classe*”.

A més a més, aquesta traducció dels Sants Evangelis era avalada amb una importantíssima “Exhortació al piadós lector”, del gran Bisbe Torras i Bages, en la qual el savi Prelat fa constar que l'objecte de la versió “no és un *exercici literari*, ni tampoc un treball *exegètic*, sinó que és el de voler acostar l'esperit a Déu, fent que l'Evangelí *sigui viscut*”. Aquestes paraules del gran Bisbe, home tan eminent per la seva virtut com per la seva ciència, revelen prou bé quin és l'esperit de l'Església sobre aquest punt, i quin és el criteri que ha d'inspirar tota versió popular dels Llibres Sants, especialment del sagrat Evangelí. Heus aquí un altre dels motius pels quals Foment de Pietat Catalana ha cregut convenient adoptar, per a la reedició del Sant Evangelí, una traducció que reunia tan belles condicions.

*La revisió d'aquest llibre.* — En encarregar-se l'Obra del Sant Evan-

(9) Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Tom. VII. (1912-1913).

geli d'editar novament la traducció publicada l'any 1912, cregué convenient revisar-la i anotar-la.

La revisió, quant a la forma, consistí en lleugers retocs gramaticals que no desfiguressin l'estil, i en acomodar-lo a les normes ortogràfiques avui més vigents. L'estil es conservà, per les raons susdites, especialment per la seva fluïdesa, i per haver sabut atènyer aquell punt d'equilibri que, segons la frase del nostre gran Mestre, és tan difícil d'obtenir com indispensable en llibres d'aquesta naturalesa.

Quant al fons, la revisió pot dir-se que fou quelcom més important, confrontant la versió del llatí amb els textos originals grecs i augmentant les seves notes. Creguérem que una cosa i altra eren més o menys imprescindibles.

*El confrontar-la amb els textos originals.* — Baldament la Vulgata estigui conforme, com havem dit, als textos originals quant a la substància, no per això pot dir-se que el seu text llatí estigui totalment exempt d'error. Els mateixos teòlegs qui assistiren al Concili Tridentí manifestaren després que el decret del Concili referent a la *immunitat* de la Vulgata atenyia només les coses de fe i costums. En lo demés, podia haver-hi (reconeixien que hi havia) errors o inexactituds. L'autenticitat *crítica* que li havien atorgada no significava pas que la Vulgata concordés fidelment, en tots els seus punts, amb el sentit de l'original que ella volia traduir. No solament això, sinó que els mateixos teòlegs no vacil·laren a dir que els passatges en els quals el sentit del text, grec o hebreu, no concordava o no era ben expressat en la Vulgata (per deficiències, naturalment, en la versió), podien ésser aclarats segons el text original. Una tal aclaració fins i tot podria fer-se, no cal dir, àdhuc tractant-se de l'edició esmenada de Climent VIII, considerada com el còdex oficial de l'Església.

No entrarem aquí en un estudi profund sobre la història de la Vulgata, és a dir, sobre les distintes vicissituds que el seu text ha pogut experimentar abans i després del Concili; però farem avinent que, ultra les glosses i interpolacions que s'han descobert en ella, trobem ja en la carta dedicatòria al Papa Sant Damas, que el Doctor Màxim deixa entreveure la utilitat de confrontar el seu text amb l'original, per ço com la seva revisió no fou tan absoluta com podia ésser. En la vulgata jeronimiana es dona el cas fins i tot que una mateixa paraula grega, en llocs paral·lels i en textos importants, sigui traduïda de distinta manera. Citem, per exemple, la paraula *ἐπιούσιον* traduïda *supersubstantialem* en Sant Mateu VI, 11 i *quotidianum* en Sant Lluç, XI, 3.

Els millors filòlegs i comentaristes, amb tot i reconèixer l'extraordinària preparació de Sant Jeroni per a la versió dels Llibres Sants, observen encara en la seva versió, àdhuc els Evangelis, algunes deficiències; les quals

es manifesten principalment en els llocs en què el Doctor Màxim havia de traduir del text grec una frase que no era pròpia d'aquesta llengua, sinó que representava més aviat un hebraisme o aramaisme.

Es innegable que en varis passatges dels Evangelis, especialment en els primers capítols de Sant Lluç, s'observen particularitats lingüístiques que no són pròpies de la llengua llatina, ni tampoc responen a modismes de la llengua clàssica grega, sinó que revelen manifestament una índole semítica (10). En el grec bíblic, certament, es troben veritables *aramaïsmes* no solament en l'ús dels noms i pronoms, sinó també en el dels verbs i preposicions; els quals han passat del text grec al llatí de la Vulgata.

Així en l'Evangelí trobem frases doblement semítiques como *filiï nuptiarum*, del grec οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, per significar, no els fills de la cambra nupcial sinó els amics de l'espòs (Mc. II, 19); *Filius pacis*, del grec υἱὸς εἰρήνης, fill de la pau, en lloc de l'adjectiu *pacífic* (Lluc X, 6), etc., alguns mots que traduïts verbalment ens donarien un sentit distint del que tenen en realitat; com la paraula *verbum*, versió del grec ῥῆμα que correspon a la paraula hebrea *dabar*, la qual paraula pot significar *verbum aut factum*, i, si es tradueix *verbum*, no té sentit. Així en Lluc II, 15, llegim: "Videamus hoc *verbum* quod factum est; en Lluc I, 37: quia non erit impossibile apud Deum omne *verbum*", etc., on la paraula *verbum* està en lloc de *res gesta, aut gerenda*; ço és, que es tracta d'un fet i no d'una paraula. A vegades trobem usat el positiu en lloc del comparatiu: "*Bonum est* tibi debilem introire in vitam, *quàm* duas manus habentem mitti in ignem inextinguibilem", versió verbal del grec καλὸν ἰστί...ῆ, etc. (Mc. IX, 42; repetida aquesta fórmula en el v. 44). També trobem l'expressió: *et non odit*, en llocs on el mot *odit* no pot significar realment odiar o voler mal, sinó estimar menys una cosa que una altra. Així en Lluc XIV, 26 llegim: "Si quis venit ad me et *non odit* patrem et matrem, etc.". Compari's amb el passatge paral·lel de Mat. X, 37: "Qui amat patrem et matrem *plus quam me*", etc. Els hebreus per expressar una diversa intensitat d'acció en sentit restrictiu, sovint es valien d'un verb aparentment contrari per remarcar d'una fàisó més viva el contrast que volien manifestar. Aquest costum ja els feia donar al verb el sentit exacte de lo que volien dir.

Així, doncs, és "un subsidi important per a la intel·ligència del text, diu Fonck, el comparar-lo amb els llocs paral·lels, verbals o reals, del mateix autor i contemporani". I Sant Jeroni avisa al prudent lector "ut non superstitionibus... sed consideret priora, media et sequentia et nectat sibi universa quae scripta sunt" (in Matth. XXIV, 13. Migne P L 26, 193).

Hem indicat al principi, que no era suficient el posseir un coneixement superficial de la llengua de la qual ha de fer-se la versió, sinó que era indis-

(10) Vegeu la "Gramática de la lengua griega", pel P. Josep M.<sup>a</sup> Bover (en col·laboració), pàgs. 182 i ss.

pensable el comprendre bé els diferents sentits gramaticals d'una frase o construcció. L'indole de la present ressenya no ens permet estudiar amb detenció tots aquests punts. Bastarà, però, que en posem un exemple. En els Èvangelis trobem sovint la construcció *ut adimpleretur* que certs autors tradueixen, verbalment en tots els casos: *a fi que es complís*, com si realment es tractés sempre d'una oració final. Això indica que els tals autors no han confrontat la Vulgata amb el text grec, o si ho han fet, han desconegut les diverses significacions de la preposició *ἵνα* que la Vulgata tradueix per *ut*. Aquesta conjunció *ἵνα* que abans era una partícula relativa local (equivalent a *ubi, quo*) en el Nou Testament la veiem usada no solament: *de consilio et fine actionis seu eventus*, diu Zorell (11), sinó que varies vegades *indicat consilium Dei aliquem eventum liberisque hominum actiones praevidentis, permitentis, ordinantis, etc.* I transcriu com a mostra la mateixa frase de Sant Mateu, I, 22, II, 15, etc.: *Τούτο δὲ ἔβλον γέγονεν ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν ὑπὸ, etc.*

Hi ha passatges en els Èvangelis en els quals la fórmula de transcripció *ut adimpleretur*, responent al grec *ἵνα πληρωθῆ*, no pot tenir de cap manera un sentit final. Entre els molts exemples que podríem citar dels quatre evangelistes, transcrivim el de Sant Joan, XVII, 12, que diu: "Pater... quos dedisti mihi, custodivi; et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, *ut Scriptura impleatur*". És evident que Judas es va perdre, no *a fi que es complís* l'Esriptura, sinó *complint-se* en ell l'Esriptura.

Una prova ben convincent que la conjunció *ut*, traducció de *ἵνα*, no pot tenir sempre un sentit final, la trobem en la Carta als Romans V, 20: "*Lex autem subintravit ut abundaret delictum*". La llei mosaica no fou donada per Déu *a fi que* abundés el pecat, sinó que, donada la llei, i essent transgredida, abundà el pecat. Vegi's lo que diu Sant Joan Crisòstom sobre aquesta conjunció, comentant aquest passatge (12).

Una cosa és que existeixi una veritable finalitat de part de Déu, i altra que existeixi de part del protagonista qui verifica l'acció que està prevista o profetitzada.

Ni ens sap convèncer la raó que donarien alguns que el sentit de la frase és *final* per ço com el fi de l'hagiògraf era *apologètic*. La profecia té, al nostre entendre, un valor apologètic més gran quan el protagonista de l'acció profetitzada verifica aquesta acció ignorant que en ell es compleixi un vaticini, que no pas quan es determina a realitzar-la a fi que no quedi sense compliment lo que d'ell estava profetitzat. En altres termes: qui coneix realment la profecia

(11) *Novi Testamenti Lexicon Graecum*, pàg. 263-265, París, 1911.

(12) *Τὸ δὲ, Ἰνα, ἐνταῦθα οὐκ αἰτιολογίας πάλιν, ἀλλ' ἐκβάσεως ἔστιν. Es a dir: "Illud vero, Ut, hic non causam indicat, sed eventum. Non enim ideo data est, ut abundaret, sed ut minueret et tolleret peccatum; contrarium enim evenit, non ex naturae lege, sed ex accipientium ignavia". (M. G. 60, 478).*

i en fa avinent el seu valor apologètic, no és el qui verifica l'acció sinó l'evangelista qui la descriu.

Per últim, en la revisió del llibre esmentat, hem procurat tenir en compte les conclusions de la crítica moderna, evitant que algunes interpretacions inexactes segueixin ocupant el lloc de costum. Així, per exemple, hem modificat la traducció del passatge de Sant Lluç II, 49, on diu: "Nesciebatis quia *in his quae Patris mei sunt*, (*ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου*) oportet me esse?" Aquesta frase es veu ordinàriament traduïda: "No sabiau que convé que jo sigui *en les coses* del meu Pare?" És a dir, en els *negocis* del Pare celestial. Nosaltres creiem que una tal versió és tècnicament, filològicament, inadmissible (13). Per lo qual hem traduït: "¿No sabiau que convé que jo estigui *en la casa* de mon Pare?"

Per tot lo qual hem cregut indispensable cotejar el text llatí de la Vulgata amb els originals grecs; i en les frases on ens ha semblat notar-hi alguna deficiència de traducció, trametre, més aviat que el sentit gramatical de les paraules, el sentit real i veritable.

*L'anotació del text.* — De conformitat al cànon 1391 del Codi de Dret Canònic, manant que "les versions de les Sagrades Escriptures no siguin impreses en llengua vulgar, si no són aprovades per la Seu Apostòlica, o editades sota la vigilància dels Bisbes i amb notes extretes principalment dels Sants Pares de l'Església i de doctes escriptors catòlics" (14), hem procurat que fos anotada aquesta edició catalana dels Sant Evangelis.

Les notes tendeixen a il·lustrar els textos que, a la majoria dels lectors, podrien semblar obscurs, sigui considerats en si mateixos sigui en relació amb altres paraüls. N'hi ha de caràcter crític i de caràcter apologètic. Les primeres són com el resum de l'exegesi filològica i dogmàtica del text; les altres tenen per objecte l'educació espiritual i escripturística dels fidels, atenent a les normes tradicionals de l'Església.

Algunes notes crítiques hi eren indispensables, puix que, àdhuc en els Evangelis hi ha passatges obscurs i difícils; dificultats d'ordre cronològic, geogràfic, històric, etc. I no és de meravellar. Sant Mateu escrivint el seu Evangelí a Palestina i destinant-lo als jueus; San Marc a Roma, i a instàncies dels fidels d'aquesta església; Sant Lluç gentil, adreçant-se als ètnics cristians; i

(13) Tenim davant els ulls un estudi interessantíssim del Rev. P. J. O'Rourke, S. J., Professor de grec bíblic en el Pontifici Institut Bíblic de Roma, en el qual, després de transcriure 49 exemples, escollits d'entre autors grecs i llatins, i després de posar nombroses cites de com tradueixen aquest lloc o paraüls els textos hebreu, copte i siríac, acaba amb aquestes tan clares i expressives paraüls: "*Nullum exemplum hucusque reperitum est locutionis «ἔιναι ἐν τοῖς τινός» cum significatione: versari in negotiis alicuius*".

(14) Versiones sacrarum Scripturarum in linguam vernaculam typis imprimi nequeunt, nisi sint a Sede apostolica probatae, aut nisi edantur sub vigilantia Episcoporum et cum annotationibus praecipue excerptis ex sanctis Ecclesiae Patribus atque ex doctis catholicisque scriptoribus.

Sant Joan suposant als seus lectors instruïts en la lectura dels Sinòptics, es proposen finalitats distintes que es trasllueixen sovint en la relació d'uns mateixos episodis. Així, p. ex., mentre Sant Mateu seguint, en general, un ordre sistemàtic, agrupa els fets que li serveixen millor per a convèncer els jueus de la Messianitat de Jesús, Sant Lluç, seguint un ordre més cronològic, no posa cap discurs adreçat directament a ells, sinó que discretament va escollint lo que pot demostrar la universalitat de la redempció obrada per Jesucrist.

Heus ací la diversitat de descripció que s'observa en ells, el valor de certes partícules, de certes fórmules de transició, les semblances i diferències tan inesperades en una mateixa perícopa, etc., que fan difícilment conciliable la narració sintètica d'un hagiògraf amb la descripció detallada d'un altre, i no permeten, a vegades, establir una veritable, diguem-ne satisfactòria, cronologia dels fets evangèlics (15).

En l'anotació del text, hem tingut un especial interès en precisar el sentit de l'original en els llocs obscurs de més importància, i que no són clarament traduïts del text grec per la Vulgata. Així, en Sant Joan XXI, 15-17, fem observar la perfecta gradació que hi ha en el text grec referent a la potestat concedida a Simó Pere; remarcant el diferent sentit de les paraules ἀρμία i προβάται, traduïdes per un mateix mot en el text llatí (16).

Les notes de caràcter apologètic van destinades a posar de relleu l'excel·lència de la doctrina de Jesús per damunt de tota altra doctrina, la diferència de perfecció que hi ha entre l'antiga i la nova Aliança, i per últim demostrar el procés seguit per Jesús en la fundació de la seva Església.

Com a principi general, ens hem abstingut de posar-hi llargues notes, concretant-nos a les estrictament necessàries. No hem volgut, però, caure en l'extrem oposat, deixant d'incloure les que hem cregut imprescindibles per a la intel·ligència del text. Finalment, hem procurat consultar en les seves mateixes fonts les cites que hi posem, per tal d'obtenir d'elles una major valor i exactitud.

*El Prefaci i l'Index.* — Aquesta edició conté, com la primera, l'*Exhortació al piadós lector* del Bisbe Torras i Bages; la *Carta-Pròleg* amb què avala aquesta nova edició el Cardenal Arquebisbe de Tarragona, donant compte de l'obra d'apostolat que amb ella comença; i la *Introducció*, en la qual s'exposa breument el significat de la paraula Evangeli, la naturalesa i autenticitat dels

(15) Citem com exemples: les paraules del Centurió de Cafarnaüm (Mat. VIII, 5-8; i Lluç VII, 1-7), la presència de Judas en el Sant Sopar (Mat. XXVI, 21-30; Marc XIV, 18-36; Lluç XXII, 15-31; Joan XIII, 18-36), i les aparicions de Jesús ressuscitat (Mat. XXVIII, Marc XVI, Lluç XXIV i Joan XX), etc.

(16) Vegi's l'edició crítica (sisena) d'Eberhard Nestle, pàg. 296, Stuttgart, 1921; la tercera edició crítica de F. Brandscheid, pàgina 602. Henr. J. Vogels, Düsseldorf, 1922, té πρόβατα, advertint la variant προβάται que presenten alguns còdexs.

llibres que l'integren, i juntament amb algunes dades biogràfiques dels respectius autors, les diverses circumstàncies que acompanyaren la redacció de cada un dels llibres que conté el volum, ço és, els quatre Èvangelis i els Fets dels Apòstols.

L'índex és el que flueix naturalment del text, dividit en capítols (segons el sistema tradicional) i en paràgrafs dintre cada capítol. Uns i altres estan continguts dins un pla general que comprèn en els Èvangelis: la Infantesa de Jesús, la Vida Pública, i la Vida Pacient i Triomfant; i en els Fets dels Apòstols: l'Èsglésia naixent, el seu pas dels Jueus als Gentils, i el seu Establiment i Propagació entre la Gentilitat. Finalment s'hi ha posat un índex dels Èvangelis de les Dominiques de l'any, i el de les seves principals Festivitats.

#### LA PRÒXIMA EDICIÓ DEL NOU TESTAMENT

Els principis crítics que han informat la revisió i anotació del Sant Èvangeli i els Fets dels Apòstols, i el criteri que en elles s'ha seguit, pot dir-se que, suficientment ampliat, regularan la pròxima edició de tot el Nou Testament. Havem procurat tenir en compte els principals estudis recentment publicats sobre crítica i filologia del Nou Testament, i els principis de crítica textual que han seguit els més competents autors, entre ells J. Vogels en la seva Introducció a la Crítica Textual del N. T.

La traducció s'és feta directament de la Vulgata, tenint davant les edicions d'Hetzenauer, Gramàtica i Nestle; essent confrontada amb el text crític del N. T. Per a la distinció de paràgrafs s'ha atès primerament a l'argument, i en segon lloc a la divisió tradicional en capítols, fent constar l'una i l'altra.

Referent a les notes, s'ha procurat que guardessin relació amb la importància de l'argument, intensificant, allà on hi ha majors dificultats, les de caràcter crític o exegetíc. Acompanyen l'edició una Introducció general a les Cartes de Sant Pau, i algunes particulars als altres hagiògrafs; un índex de matèries, i alguns mapes i plànols.

Per últim, atenent principalment al fi d'aquests llibres sagrats que és abans que tot l'educació espiritual i la santificació dels fidels, hem procurat juntament amb l'exactitud científica i la claredat d'exposició, que la nostra traducció reunís totes aquelles condicions i qualitats que reclama la naturalesa d'aquests Llibres, i que tan clarament prescriuen les normes dictades per l'Èsglésia.